

Spremljevalni program:
sreda, 4. marca 2026, ob 18. uri
Vodstvo po razstavi z Lelo B. Njatin in Vasjo Cenčičem



Kolofon razstave:
Lela B. Njatin: 73 km od Kočevja
28. 1. – 22. 3. 2026

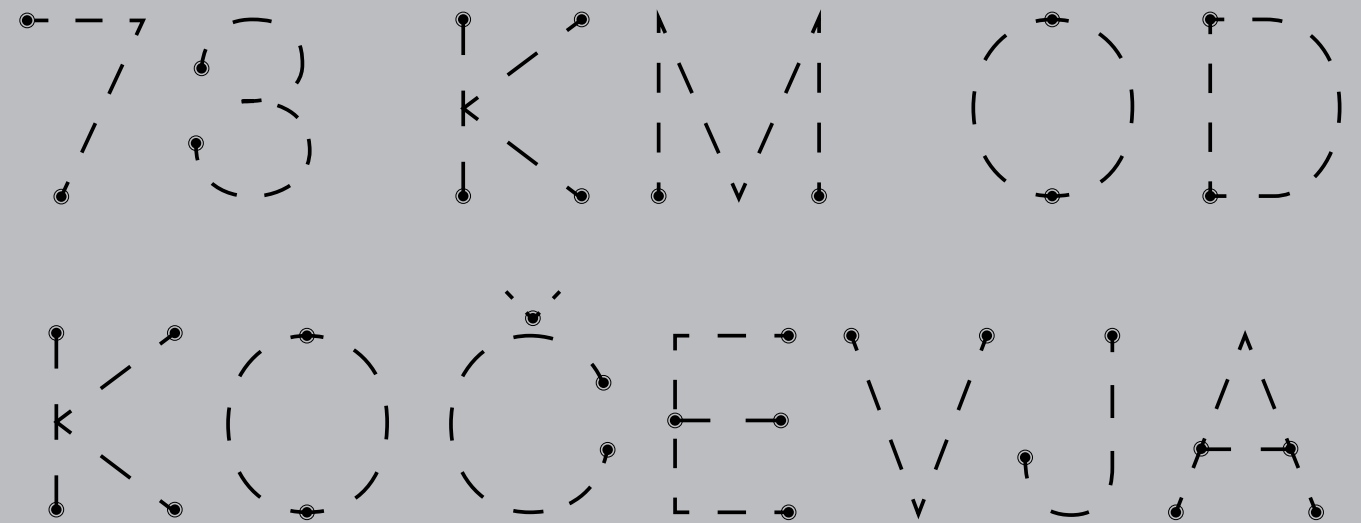
Galerija Ivana Groharja
Loški muzej Škofja Loka
Zanj: Saša Nabergoj

Kustosinja: Anabel Černohorski
Oblikovanje: Žan Kobal
Fotografija na naslovnici: Lela B. Njatin, *Blizu* (2014)
Jezikovni pregled: Ana Kodelja
Prevod: Mateja Žuraj
Tehnična ekipa: Vida Grah, Gregor Bečan, Tilen Orešnik, Aljaž Habjan
Skrbnica galerije: Katarina Čirič

28. 1. – 22. 3. 2026

Galerija Ivana Groharja

LELA B. NJATIN:



73 km from Kočevje



Razstava *73 km od Kočevja* izhaja iz največje povojne industrijske nesreče v Sloveniji – eksplozije in požara v kemični tovarni v središču Kočevja 12. maja 2022 –, ki se je zgodila zaradi prečrpavanja kemikalij v napačen rezervoar. Naslov razstave izpostavlja zračno razdaljo med Kočevjem in Škofjo Loko ter opozarja na bližino, ki bi v primeru širših ekoloških posledic postala neizogibna. Razstava ohranja in na različne načine izpostavlja pričevanja prebivalcev Kočevja, ki so v javnem diskurzu, osredotočenem predvsem na učinkovito krizno ukrepanje, večinoma ostajala v ozadju. Vključuje knjigo umetnice, video in objekte, nastale na podlagi umetničinega performansa in izjav, ki so ji bile zaupane neposredno po dogodku. V sodelovanju z drugimi ustvarjalci in kulturnimi ustanovami umetnica oblikuje prostor, ki poudarja vlogo umetnosti pri ohranjanju spomina ter obravnavi ekoloških in družbenih vprašanj, pri čemer se naslanja na dediščino konceptualnih praks šestdesetih in sedemdesetih let.

Lela B. Njatin je vizualna umetnica, pisateljica, prevajalka in filozofinja. Na področju umetnosti je dejavna od druge polovice sedemdesetih let dalje, sprva predvsem v okviru konkretne in vizualne poezije. V osemdesetih letih se je povezala z drugimi ustvarjalkami za performans *Linije sile*, kot kostumografka je sodelovala tudi z alternativno skupino Borghesia. Njena praksa zadnjih desetletij obsega performans, umetniške akcije in situacije ter posege v javni prostor (urbane intervencije), pogosto usmerjene v vključevanje ali oblikovanje skupnosti. Umetnica B. Njatin razvija dolgoročne serije, zasnovane na jasno opredeljenem raziskovalnem izhodišču. Zastavljena vprašanja obravnava skozi različne medije – od efemernih umetniških gest do objektov, fotografij, instalacij in razstav. Njena dela in izvedene situacije tvorijo širše pripovedne celote, ki jih umetnica hkrati natančno dokumentira.

V prvem prostoru galerije je v zastekljeni niši desno od vhoda na ogled eden od 37 oštevilčenih izvodov avtoričine dvojezične knjige *Kolektivno fiksiranje točke* (2023). Vsak izvod ima individualno ožganino. Posamezni listi so dostopni za branje na polici na nasprotni strani galerije. Knjiga je sestavljena iz šestih poglavij, večinoma opremljenih z eno fotografijo.

Prvo poglavje umešča umetničino ustvarjanje zadnjih petnajstih let v širši kontekst njenega delovanja. Leta 2010 si je umetnica v stanovanju, v katerem je odrasčala, uredila svoj delovni prostor. Stanovanjska stavba v središču Kočevja, znana kot Samski blok (tudi naslov njenega romana iz leta 2020), ni le prostor ustvarjanja, temveč tudi prizorišče umetniških aktivnosti – okno stanovanja večkrat postane zaslon za komunikacijo z lokalno skupnostjo, strešna terasa pa prostor izvedb performansov in umetniških intervencij. To leto označuje začetek vrste projektov, povezanih s Kočevjem, v katerih raziskuje »kolektivni imaginarij« in izpostavlja »vizualne pomnike« (kulturne) identitete

mesta. Med njimi ima osrednje mesto dimnik tovarne Melamin, dolgo najvišja točka urbane krajine Kočevja, ki mu je posvetila razstavo *Mestni vrh* (2019, Kočevje). Ime Mestni vrh hkrati označuje tudi najvišji vrh v okolici mesta. Obe točki, naravna in urbana, sta vidni s strešne terase Samskega bloka, v delih, povezanih z njima, pa se umetnica ukvarja z razmerjem med naravnim in urbanim, osebnim in kolektivnim pogledom.

Na steni nasproti vhoda je razstavljeno dokumentarno in umetniško gradivo z umetničinih preteklih razstav in projektov (*Historiat razstave*). Med tiskovinami in plakati se večkrat pojavlja motiv dimnika tovarne Melamin, med drugim na fotografiji *Stoletnik* (2019). Naslov fotografije se nanaša na starost dimnika v letu odločitve o njegovi rušitvi. Stena povezuje knjigo umetnice s preteklimi razstavami, performansi in izvedbami projekta v letih 2024 in 2025, tudi v mednarodnem kontekstu (Brooklyn, Bruselj, Landskrona).

V knjigi Lele B. Njatin je pod poglavjem *Mestni vrh. Fiksiranje točke I* predstavljen istoimenski projekt iz leta 2014. Na strehi stavbe z ateljejem je umetnica izvedla umetniško situacijo, v okviru katere je k izmenjavi izkušenj življenja s tovarno Melamin povabila 21 prebivalcev Kočevja. Ob tem so nastali fotografski portreti sodelujočih z dimnikom v kadru. Leta 2016 je gesto razširila v javni prostor z objavo oglasa v brezplačnem lokalnem časopisu *Kočevska*, v katerem je prebivalce povabila h kolektivnemu »fiksiranju« pogleda na točko nad dimnikom, označeno s križcem. Projekt je nasloвила *Mestni vrh. Fiksiranje točke II* in se v njem zavestno navezala na *Kolektivno fiksiranje točke* Milenka Matanovića iz začetka sedemdesetih let. Umetnica si prizadeva Kočevje vzpostaviti kot prostor avantgardnih umetniških praks. Navezava na skupino OHO izhaja iz osebnega in formativnega konteksta – iz obdobja, ko je kot mladostnica živela v Kočevju in tam začejala svojo umetniško pot.

Knjiga največ prostora namenja pričevanjem Kočevcev po industrijski nesreči maja 2022, ki je terjala smrtne žrtve. Poleg opisa dogodka umetnica izpostavlja nezaupanje, ki je sledilo, ter nastanek civilnih iniciativ za zaprtje ali preoblikovanje delovanja tovarne. Anonimne izjave prebivalcev, zbrane v prvih desetih dneh po nesreči, pričajo o osebnih izkušnjah, strahovih in spremembah dojemanja prostora ter razkrivajo začasno, a intenzivno obliko skupnostne povezanosti, ki se pogosto vzpostavi v kriznih situacijah. Te izjave so bile prvič monumentalno predstavljene v prostoru GalerijaGallery v Ljubljani na razstavi *Mestni vrh. Fiksiranje točke III* (2023), ki jo je kuriral in oblikoval Vasja Cenčič. Izobešene so bile v dialogu z novonastalimi objekti *Fix it!*¹

¹ *Made in China* je umetniški projekt GalerijeGallery (Viktor Bernik, Žiga Kariž in Jara Vogrič) in hkrati blagovna znamka. V njegovem okviru nastajajo t. i. multipli – umetniški izdelki v omejenih nakladah, ki jih zasnujejo priznani slovenski in tuji umetniki oz. umetnice. Več na spletni strani GalerijeGallery.

Kot izpostavlja Lela B. Njatin, je projekt nastal kot odziv na neposredno pobudo lokalne skupnosti – na številne klice sokrajanov, ki so se začeli vrstiti takoj po eksploziji. Prebivalci so z umetnico delili svoja doživetja. V posameznih primerih so jo pozvali, naj se na dogodek odzove v okviru svoje umetniške prakse. Ta že vrsto let vključuje sodelovanje s skupnostjo in projekte, povezane s tovarno Melamin.

V drugem prostoru razstavišča so predstavljeni objekti in video, ki izhajajo iz performansa *Oprano v ognju* (2024), ter že omenjeni multipel *Fix it!* (2023). Multipel je sestavljen iz steklenice z zvitim papirjem z izjavami in vžigalicami. Na sosednjem podstavku je na ogled objekt *Preserve it!* (2024), kozarec za vlaganje, v katerem je pepel sežganih izjav Kočevcev neprodušno shranjen. Ob vznožju podstavkov s steklenima objektoma se predvajata kratka videa *Vprašanje ustalitve* (2025) in *Vprašanje hrambe* (2025), ki prikazujeta artefakta. Na največjem podstavku je razstavljena bela majica *This is not a T-Shirt II* (2024) z natisnjenimi izjavami. Umetnica jo je v performansu uporabila za pobiranje še zadnjih ostankov pepela po sežigu potiskanih papirjev z razstave v GalerijiGallery. Nad to skupino del je na polici nameščen zajec, ki se v performansu pojavlja kot nemi gledalec in metaforična figura – »zastopnik univerzalnega bistva umetnosti«. Proces sežiga izjav dokumentira video *Oprano v ognju (ostanek)* (2025), osrednje delo v tem prostoru, ki izpostavlja preoblikovanje izjav iz pričevanja v umetniški material.

Kolektivnost se v razstavljenih projektih vzpostavlja kot ena od osrednjih vsebinskih osi – kot proces, ki ga umetnost lahko razkrije, oblikuje ali spodbuja. Od povezovanja posameznikov skozi deljenje izkušenj življenja z dimnikom na isti lokaciji (2014) prek skupnega dejanja fiksiranja pogleda (2016) do odziva na industrijsko nesrečo leta 2022, ko izjave prebivalcev postanejo umetniški material in glas skupnosti znotraj sveta umetnosti.

Kolektivna razsežnost umetničine prakse se ne kaže le v odnosu z lokalno skupnostjo, temveč tudi v sodelovanju znotraj umetnostnega sistema – v razmerjih med umetniki, kustosi in razstavnimi prostori.² Tak primer je sodelovanje članov kolektiva GalerijaGallery, ki so prispevali k nastanku pepela kot materiala za nadaljnje umetniške realizacije. V tem procesu umetnost postaja sredstvo ohranjanja in materializacije spomina.

Razstava *73 km od Kočevja* obravnava prehod individualnih pričevanj v skupni prostor spomina skozi umetniški proces. S poudarkom na procesualnosti, ponavljanju in transformaciji materialov odpira vprašanja bližine industrijskega okolja in njegove krhkosti ter vloge

umetnosti pri arhiviranju izkušenj in spominov. Razstava je strukturirana kot zaporedje fragmentov, ki se med seboj vsebinsko in materialno povezujejo ter skupaj vzpostavljajo celoto, razpeto med prvim in drugim prostorom razstavišča.

Lela B. Njatin (1963) je vizualna umetnica, pisateljica, prevajalka in filozofinja. Njena umetniška praksa izhaja iz neoavantgardnih in konceptualnih izhodišč ter obsega performans, umetniške akcije in situacije, posege v javni prostor, fotografijo, video, objekte, instalacije ter procesualno zasnovane (participatorne) projekte. V sedemdesetih letih je delovala v skupinah Westeast in Maj 75, predvsem na področju vizualne in konkretne poezije. Prvič je razstavljala na skupinski razstavi *Dasevididasenekidela* (1980, Likovni salon, Kočevje). Kasneje je sodelovala na številnih skupinskih razstavah, kot *Vračanje pogleda* (2022, Cukrarna, Ljubljana) in *Vedno na voljo. Feministične pozicije v vizualni umetnosti iz Slovenije* (2023–2024, Moderna galerija, Ljubljana). Samostojno se je predstavila med drugim z razstavami *Nisem hotel videti, a uvidel sem* (2013, Galerija Vžigalica, Ljubljana), *Subverzivno tijelo. Konceptualna djela 1977–2015* (2015, MSU, Zagreb), *Ker mi nismo le podobe, smo ljudje* (2019/2020, Galerija Miklova hiša, Ribnica; Pilonova Galerija, Ajdovščina), *Anatomija domoznanstva* (2020, Galerija P74, Ljubljana) ter *Mestni vrh. Fiksiranje točke III* (2023, GalerijaGallery, Ljubljana). Za vizualno ustvarjanje je bila nagrajena s priznanjem Deklica s piščalko (2016) za mednarodno primerljive dosežke v okolju Kočevja in s stanovskim priznanjem Ivane Kobilca za aktualno produkcijo (2025). Je avtorica romanov *Nestrpnost* (1988) in *Samski blok* (2020) ter več knjig za otroke – *Velikanovo srce* (1996), *Zakaj je babica jezna* (2011), *Smer srca* (2022), *Zmaga! Ali kako so lisica, volk in medved pometli z nesnago* (2023). Piše in objavlja prispevke s področja humanistike, literature in kulture. Živi v Ljubljani, atelje ima v Kočevju.

² Pri posameznih projektih in produkciji razstavljenih del so sodelovali: Srečko Bajda, Viktor Bernik, Conny Blom, Vasja Cenčič, Marko Damiš, Thibaut Espiau, Istvan Ist Huzjan, Žiga Kariž, Arven Šakti Kralj, Grégoire Motte, Sara Rman, Johannah Rodgers, Nina Slejko Blom, Jara Vogrič, Matjaž Weiss in Matic Zorman.